

Ovaj zbornik radova zanimljiv je i vrijedan pregled povijesti država Istočne Srednje Europe između dva svjetska rata. S njom i povijest Hrvatske, koja je u tom razdoblju bila u sastavu prve jugoslavenske države, ima određene poveznice i sličnosti. U tom smislu zbornik može biti koristan našim povjesničarima i drugim znanstvenicima zainteresiranima za obrađene teme.

Nikica Barić

Marijan Čipčić, ur., *Ante Trumbić – biografski fragmenti i nasljeđe. Zbornik radova sa znanstvenog skupa „Dr. Ante Trumbić (1864. – 1938.) – osam desetljeća od smrti”, održanog 15. studenog 2018. godine u Muzeju grada Splita* (Split: Muzej grada Splita; Društvo prijatelja kulturne baštine Split, 2020), 268 str.

Zbornik radova *Ante Trumbić – biografski fragmenti i nasljeđe* (dalje: Zbornik) nedvojbeno doprinosi daljnjem razjašnjavanju i produbljivanju biografije Ante Trumbića u pripadajućem povijesnom kontekstu, kao i njegove uloge u kreiranju ključnih političkih zbivanja nacionalne povijesti krajem XIX. i u prvoj polovini XX. stoljeća. I to, kronološkim slijedom, od pravaša, jednoga od začetnika politike „novoga kursa”, predsjednika Jugoslavenskoga odbora, ministra vanjskih poslova u Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca do sudjelovanja na Mirovnoj konferenciji u Versaillesu te sastavljača, odnosno supotpisnika Zagrebačkih punktacija. Već to dovoljno ilustrira bogato Trumbićevo političko iskustvo i brojne kontakte s političarima i državnici toga vremena, čije se interakcije ovim Zbornikom također otvaraju na temelju referentnih bibliografskih naslova i arhivske građe.

Paralelno s time, kontekstualni okvir Zbornika obuhvaća Trumbićevu suprotstavljenost narodnjačkom oportunističkom, austrijskom i srbijanskom hegemonizmu, talijanskim pretenzijama prema istočnojadranskoj obali i otocima, zatim borbu za očuvanje hrvatskoga teritorija, fokusiranje na hrvatsko pitanje i zauzimanje za federalno preuređenje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, da bi potkraj života Trumbićeva stajališta išla prema hrvatskoj neovisnosti ili široj podunavskoj konfederaciji. U tim nizovima političkih procesa ponajviše se otvara Trumbićevo opozicijsko djelovanje s obzirom na njegov dugi vremenski raspon i u austrougarskom političkom kontekstu i nakon donošenja Vidovdanskoga ustava 1921., protiv kojega je uostalom Trumbić glasao u Ustavotvornoj skupštini i ostao dosljedan kritičar režima do kraja svojega života.

Drugim riječima, intencija je Zbornika u dvanaest tematskih okvira doprinijeti daljnjem razumijevanju uloge Ante Trumbića u tim turbulentnim vremenima s obzirom na pojedinosti, ideje, političke platforme i mijene koje su obilježile to razdoblje, a napose Trumbićevo određenje na mikrohistorijskoj razini rodnoga Splita. Već sama sintagma *Patricij s Lučca* dimenzionira njegovu zavičajnost, povezanost s rodnim gradom i naposljetku osobnu uključenost u lokalna politička zbivanja, koja su rezultirala Trumbićevim načelnikovanjem Splitom od srpnja 1905. do lipnja 1907. godine. Slično tome, u urbanizaciji tadašnje splitske periferije posebno je uočljiva Trumbićeva zauzetost za uređenje Bačvica, i to kao jednoga od inicijatora i dugogodišnjega predsjednika „Društva za poljepšavanje Bačvica”. No, evidentni su i drugi pokazatelji zauzetosti za prosperitet rodnoga grada, posebice nakon preseljenja u Zagreb, kada ponovo sudjeluje na općinskim izborima u Splitu 1926. i 1928., ili ostavinska donacija vlastitoga knjižnog fonda Gradskoj biblioteci u Splitu. Treba naglasiti da se ta povezanost Trumbića i Splita posebice pokazala u „veličanstvenom” ispraćaju (više od 40 000 ljudi) njegovih zemnih ostataka, koji su sahranjeni u crkvi sv. Frane na obali, što pokazuje koliko su suvremenici cijenili Trumbićeve napore u složenim političkim procesima glede njegove borbe za *narodnu budućnost*. Naposljetku, brečala su „sva zvona splitskih crkava počevši od katedrale i stolne crkve Sv. Duje do najudaljenijih crkava na Poljudu i Pojišanu”, a spomen na Trumbića ovjekovječio je i kipar Meštrović izradom njegova nadgrobnoga spomenika. Stoga zavičajna motrišta u Zborniku donose raznovrsne nijanse i detalje za rasvjetljavanje toga suodnosa Splita i Trumbića. Na kraju, Trumbić je pokopan u sakralnom prostoru od posebna značenja za Split s obzirom na to da su u njemu pokopani Toma Arhiđakon, Marko Marulić, Ivan Lukačić i Jerolim Kavanjin.

Zbornik se istodobno referira na Trumbićevu ostavštinu u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu, spise u njegovu osobnom fondu u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Državnom arhivu te osobne predmete u Muzeju grada Splita. Među njima je posebno upadljiva korespondencija s brojnim suvremenicima s kojima se družio, surađivao i dopisivao (primjerice Gajo Filomen Bulat, Frano Supilo, Josip Smodlaka, don Frane Bulić, don Juraj Biankini, Frano Ivanišević, Leonard Tommaseo, Fabjan Kaliterna, Svetozar Pribićević, Vicko Mihaljević, Ivan Meštrović). Samim time grada vidno otvara domenu pulsiranja tih odnosa (s pripadajućim metamorfozama), često s varijacijom između „prijateljstva i političkog rivalstva”, tj. intervalima međusobnoga približavanja ili udaljavanja, kao što je bio slučaj s Josipom Smodlakom. Dodatna su vrijednost vizualni materijali Zbornika, kojima se prostorno-vremenski koncept predočava u pripadajućem povijesnom kontekstu Trumbićeva života i povezuje s drugim izvorima znanja.

S ovim radovima otvaraju se i aspekti Trumbićeva svakodnevnoga života, od njegove elegancije i rafiniranosti u odijevanju, inozemnih putovanja u pratnji supruge Ane, specifikacije knjižnoga fonda Trumbićeve privatne biblioteke, interesa za nakladništvo i prevođenje (primjerice, *Istituzioni di diritto romano comparato al diritto civile patrio* ili pokretanje lista *Velebit* 1908. godine) do opisa njegova karaktera, osobnosti, sistematičnosti, životnih principa, ili Trumbićeve dostojanstvenosti i ozbiljnosti u držanju prema svjedočanstvu suvremenika. Naposljetku, ni represivnost ni teror monarhijskoga režima nisu pokolebali njegov način postupanja kao legalista. Ivo Politeo o Trumbiću govori kao o osobi „potpune korektnosti i pravnog karaktera” koju je krasilo „poštenje i beskompromisnost”. Zbornik također otvara aspekte Trumbićeva preseljenja iz Splita u Zagreb 1923., gdje ostaje do smrti 1938., sve do ispraćaja njegovih zemnih ostataka iz hrvatske metropole i sprovoda koji je predvodio nadbiskup Alojzije Stepinac.

Ovim Zbornikom nedvojbeno kumulativno pomičemo (tj. nadograđujemo) mozaička znanja o Trumbiću s pripadajućim horizontalnim rasponom od mikrohistorijske i nacionalne do međunarodne razine, što ujedno pridonosi razumijevanju njegove uloge u događajima i procesima na kraju XIX. i u prvoj polovini XX. stoljeća.

Mladenko Domazet

Stjepan Matković, Marko Trogrlić, prir., *Političke bilješke Ante Trumbića: 1930. – 1938.* (Zagreb; Split: Hrvatski institut za povijest; Odsjek za povijest Filozofskoga fakulteta u Splitu, 2019), sv. 1: 1930. – 1934., 928 str., sv. 2: 1935. – 1938., 551 str.

Hrvatsku političku scenu prve polovine XX. stoljeća obilježile su mnoge ličnosti, među kojima Ante Trumbić nesumnjivo zauzima istaknuto mjesto. Njegova nazočnost na političkoj sceni bila je i duga i intenzivna, a kroz nju se zrcale i glavne političke ideje toga doba, mijene, nade i razočaranja. U nekim je razdobljima života Trumbić bio istureni akter, a u nekima se povlačio u pozadinu prepuštajući glavnu riječ drugima, no politički je život uvijek pratio, a imao je priliku i sve druge važnije aktere osobno poznavati. Stoga i nije neobično da je tijekom života sakupio bogatu građu. Trumbić je čuvao sve važnije spise, a o značajnijim razgovorima zapisivao je bilješke u kojima je nastojao prenijeti gledišta različitih sugovornika i njihova opažanja. Tako je nastala